

Michał Kokowski

Kontrowersje wokół poszukiwań grobu Mikołaja Kopernika (Informacja wydawnicza o genezie i treści monografii zbiorowej)¹

W dniach 22–23 lutego 2010 roku w Krakowie odbyła się konferencja naukowa „Tajemnica grobu Mikołaja Kopernika. Dialog ekspertów”. Instytucjonalnymi organizatorami tej konferencji byli: Europejskie Towarzystwo Historii Nauki, Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych, Komisja Historii Nauki PAU, Komisja Filozofii Nauk Przyrodniczych PAU, Instytut Historii Nauki PAN oraz Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera, a jej inicjatorem i kierownikiem był dr hab. Michał Kokowski, ówczesnie docent, a aktualnie profesor PAN.

Owoce tej konferencji jest recenzowana monografia zbiorowa *Tajemnica grobu Mikołaja Kopernika. Dialog ekspertów (Kraków, 22–23 II 2010)* pod redakcją Michała Kokowskiego, wydana pod koniec 2012 r. przez Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności i Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych (ss. 320; ISBN 978-83-7676-124-4).

Ramy tej książki wyznaczają dwa teksty redaktora naukowego: *Wprowadzenie* (opisujące zasady programowe konferencji i jej przebieg) i *Postscriptum: Czy dialog jest zawsze możliwy?* (podsumowujące wyniki konferencji i monografii).

Z wprowadzenia do książki dowiadujemy się, że:

Celem tej konferencji było przedyskutowanie kontrowersji związanych z odkryciem grobu Mikołaja Kopernika i identyfikacją jego szczątków. Z tego powodu do udziału w konferencji zostali zaproszeni wszyscy główni uczestnicy poszukiwań grobu Mikołaja Kopernika i krytycy tych badań. Było to pierwsze, i jak dotąd jedyne tego rodzaju spotkanie, na którym na równych prawach mogli otwarcie wypowiadać się zarówno zwolennicy, jak i krytycy tezy, że odkryto grób wielkiego astronoma i dokonano identyfikacji odnalezionych fragmentów jego szkieletu (s. 9).

Niestety, zaproszenia do udziału w konferencji nie przyjęli prof. Jerzy Gąssowski, mgr Beata Jurkiewicz, dr hab. Karol Piasecki, prof. US, podinsp. mgr Dariusz Zajdel oraz mgr Sebastian Tyszczyk. Natomiast zaproszenie to przyjęli ks. bp Jacek Jezierski i prof. Owen Gingerich (Uniwersytet Harvarda).

Centralną, programową ideą konferencji była idea dialogu. Podporządkowany został jej cały program dwudniowej konferencji. Dzień pierwszy poświęcony był prezentacji wyników zespołu prof. Jerzego Gąssowskiego, a dzień drugi — najpierw wizycie w Bibliotece Jagiellońskiej (aby zobaczyć autograf *De revolutionibus*), a następnie prezentacji referatów komentatorów tych wyników.

W dniu pierwszym przedstawiono najpierw trzy filmy dokumentujące poszukiwania grobu Mikołaja Kopernika i identyfikację jego szczątków:

1. *Tajemnica grobu Kopernika / Copernicus Tomb Mystery* (60 min), scenariusz i reżyseria: Michał Juszcakiewicz (Michał Juszcakiewicz Art's Agency, 2008).
2. *Światowe odkrycie archeologów z Pułtuska. Poznana tajemnica grobu Kopernika* (6 min 13 s), scenariusz i reżyseria: Józef Śniegocki, Paweł Kiela (Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztor w Pułtusku, 2008).

¹ Przedstawiane omówienie nie jest recenzją, lecz tylko ogólnym opisem problematyki monografii zbiorowej. Dlatego zachęcam kompetentnych Czytelników do recenzowania tej książki.

3. *Misterium cranii Nicolai Copernici* (29 min 12 s), scenariusz i reżyseria: Marcin Stefaniak (Fundacja Bankowa im. Leopolda Kronenberga, 2008).

Następnie przedstawione zostały w sumie cztery referaty autorstwa: Jerzego Sikorskiego (w imieniu Autora tekst odczytał M. Kokowski); Wojciecha Branickiego i Tomasza Kupca (dwa wspólne referaty); Krzysztofa Mikulskiego, Joanny Jendrzewskiej oraz Anny Stachowskiej.

W drugim dniu konferencji przedstawiono w sumie dziewięć referatów autorstwa: Arkadiusza Sołtysiaka; Jarosława Bednarka; Tomasza Kozłowskiego; Józefa Flika (w imieniu Autora tekst odczytał M. Kokowski); Tomasza Grzybowski; Petera S. Gwozdza; Adama Walanusa; Lidii Smentek oraz Michała Kokowskiego i jedno streszczenie referatu autorstwa Bronisława Młodziejewskiego (w imieniu Autora tekst odczytał M. Kokowski).

Niestety, podczas tej konferencji z całą wyrazistością okazało się, że zasadniczo nie ma mowy o możliwości prowadzenia dialogu na temat wspomnianego odkrycia, ponieważ według jego zwolenników wszystko już przecież zostało udowodnione, czemu jednak konsekwentnie przeczą jego krytycy, wskazując na liczne luki w przedstawionym materiale dowodowym i obranej argumentacji (M. Kokowski, *Postscriptum: Czy dialog jest zawsze możliwy?* s. 311).

Wynikła stąd konieczność rzetelnej prezentacji poglądów obydwu stron na kartach zbiorowej monografii pokonferencyjnej i jednocześnie wnikliwego zrecenzowania wszystkich artykułów zgłoszonych do publikacji w tej monografii.

Z tych względów teksty artykułów podlegały kilkuetapowemu procesowi recenzowania, zarówno jawnego, jak i niejawnego. Recenzentami tych artykułów są uznani specjaliści różnych dyscyplin badawczych m.in. historii, historii nauki i kultury, historii biografii i dokońń Kopernika, filozofii nauki, archeologii, antropologii oraz genetyki (analiz DNA). Mieli oni możliwość wyboru, czy ich nazwiska mają być jawne, czy pozostać niejawne.

Po dwóch latach złożonych prac redakcyjnych ukazała się wspomniana powyżej monografia. Jej rdzeń tworzy dwanaście artykułów i cztery streszczenia referatów przesłane przez autorów.

W monografii zamieszczone zostały teksty zarówno zwolenników i przeciwników tezy o odkryciu grobu Mikołaja Kopernika i identyfikacji jego szczątków, jak i osób, które nie zajmują otwarcie stanowiska w tej sprawie. Z tego właśnie względu, dla dobra debaty naukowej, na kartach tej monografii:

odnaleźć można sprzeczne tezy głoszone przez różnych autorów. Nie jest to jednak wcale wadą tego opracowania. Kryje się za tym świadoma decyzja: chodziło o to, aby ukazać pluralizm poglądów panujących w środowisku uczonych, a dzięki temu stworzyć możliwość podjęcia w przyszłości twórczej wymiany myśli (M. Kokowski, *Wprowadzenie*, s. 13).

Książka ta ma charakter interdyscyplinarny. Opisuje: (a) poszukiwania grobu Mikołaja Kopernika na drodze analiz historycznych (artykuł Jerzego Sikorskiego); (b) poszukiwania przodków wielkiego astronoma w linii żeńskiej (streszczenie referatu Krzysztofa Mikulskiego, Joanny Jendrzewskiej oraz Anny Stachowskiej); (c) zagadnienie identyfikacji szczątków Kopernika za pomocą analiz DNA (streszczenia dwóch referatów Wojciecha Branickiego i Tomasza Kupca).

Dodatkowo, z powodu niezamierzonego zdominowania monografii przez prace krytyczne (o czym poniżej) — co spowodowane zostało m.in. faktem, że zwolennicy odkrycia grobu dostarczyli tylko jeden rozwinięty artykuł — dla większej równowagi treści książki w jej zakończeniu podane są odnośniki bibliograficzne do najważniejszych publikacji zwolenników odkrycia grobu Mikołaja Kopernika i identyfikacji jego szczątków.

Główną część monografii stanowią teksty autorów komentujących poszukiwania i identyfikację tych szczątków. Są to teksty dotyczące: (a) analiz antropologicznych z zakresu antropologii historycznej i typologii antropologicznej (artykuły Arkadiusza Sołtysiaka, Jarosława Bednarka oraz Tomasza Kozłowskiego); (b) metod i oceny rekonstrukcji wyglądu twarzy (streszczenie referatu Bronisława Młodziejewskiego, fragment artykułu Arkadiusza Sołtysiaka, fragment artykułu Tomasza Kozłowskiego, fragment jednego z artykułów Michała Kokowskiego); (c) analiz DNA (artykuł zespołu pod kierownictwem Tomasza Grzybowskiego, artykuł Petera S. Gwozdza (USA), fragment artykułu Arkadiusza Sołtysiaka, fragment artykułu Tomasza Kozłowskiego, obszerna część jednego z artykułów Michała Kokowskiego); (d) ikonografii Kopernikowskiej (artykuł Józefa Flika i fragmenty dwóch artykułów Michała Kokowskiego); (e) radiowęglowej metody datowania (artykuł Adama Walanusa i Michała Kokowskiego); (f) oceny trafności argumentacji za ostatecznym odkryciem szczątków Mikołaja Kopernika (artykuły: Arkadiusza Sołtysiaka, Tomasza Kozłowskiego, Lidii Smentek, Michała Kokowskiego).

Książka dostarcza nowych ważnych wyników m.in. na temat: (a) tzw. wskaźnika interpretacyjnego w badaniach archeologicznych; (b) wydolności metod rekonstrukcji wyglądu twarzy; (c) ikonografii Kopernikowskiej; (d) porównania rzekomej czaszki Kopernika z portretami Kopernikowskimi; (e) oceny analizy genetycznej mtDNA i Y-DNA rzekomych szczątków Mikołaja Kopernika (włącznie z poprawniej wyznaczonymi wartościami przypadkowej zgodności sekwencji mtDNA i określeniem haplogrupy Y-DNA tych szczątków); (f) radiowęglowej metody datowania; (g) oceny zasadności argumentacji za tezą o ostatecznym odkryciu grobu Mikołaja Kopernika; (h) możliwości prowadzenia dalszych badań rzekomych szczątków Mikołaja Kopernika i dalszego poszukiwania jego grobu.

W monografii znajdujemy rozważania daleko wykraczające poza samą kwestię najślynniejszego warmińskiego kanonika, a dotyczące kwestii ogólnych, m.in.: (a) etosu uczonych i etyki badawczej (w tym wymogu prowadzenia racjonalnej debaty intelektualnej); (b) organizowania badań interdyscyplinarnych; (c) roli mediów w rozpowszechnianiu informacji naukowych; (d) obowiązującego systemu punktacji czasopism naukowych w Polsce; (e) matematycznego modelu szacowania przypadkowej zgodności sekwencji mtDNA i posługiwania się tego typu modelem w sprawach sądowych.

Z racji przeciwstawności poglądów głoszonych przez zwolenników i krytyków tezy o odkryciu grobu Mikołaja Kopernika i identyfikacji jego szczątków, inicjator i kierownik konferencji, a zarazem redaktor naukowy monografii w zakończeniu książki, *Postscriptum: Czy dialog jest zawsze możliwy?*, zwraca się z apelem do Czytelników, by wnikliwie studiowali teksty prezentowane w tej monografii, jak i wcześniejsze publikacje:

Która ze stron sporu toczącego się wokół odkrycia domniemanych szczątków najślynniejszego kanonika warmińskiego ma rację? Jakie są najważniejsze argumenty za lub przeciw? Kto z autorów sformułował je po raz pierwszy? Uważam, że o tych i podobnych zagadnieniach zdecydować może wyłącznie kompetentna, szczegółowa, interdyscyplinarna dyskusja wąskiego grona ekspertów, a nie wątpliwej jakości ustalenia szerokiej opinii publicznej.

Czytelników zainteresowanych zrozumieniem szczegółowych argumentów obu stron sporu odsyłam do uważnego studiowania ich publikacji. Ponieważ na kartach tego tomu zdecydowanie przeważają głosy krytyczne względem ustaleń zespołu Jerzego Gąssowskiego (co wiąże się m.in. z faktem, że zaproszenia do udziału w konferencji nie przyjęło kilkoro badaczy zaangażowanych w te poszukiwania), dla równowagi polecam uważną lekturę tekstów poświęconych obronie głoszonych przez nich tez — zob. załączoną bibliografię [...].

Wyrażam przy tym nadzieję, że problem grobu i szczątków Mikołaja Kopernika będzie przedmiotem dalszych uważnych interdyscyplinarnych studiów

badawczych i autorzy nowych publikacji kompetentnie odniosą się do wątków rozpatrywanych w tekstach przedstawianych w tym tomie (s. 312).

Michał Kokowski, historyk i filozof nauki, profesor nadzwyczajny w Instytucie Historii Nauki PAN (Kraków, Warszawa), jest członkiem Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, Komisji Historii Nauki PAU, Komisji Filozofii Nauk PAU, Europejskiego Towarzystwa Historii Nauki, Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych (UJPII, UJ), Komitetu Konsultacyjnego Centrum Badań nad Historią Idei (UJ) oraz Międzynarodowego Komitetu Naukowego Centrum Badawczego Teorii i Historii Nauki na Uniwersytecie Zachnioczeskim. Jest też autorem książek: *Thomas S. Kuhn (1922–1996) a zagadnienie rewolucji kopernikowskiej* (2001), *Copernicus's Originality: Towards Integration of Contemporary Copernican Studies* (2004), *Różne oblicza Mikołaja Kopernika. Spotkania z historią interpretacji* (2009).

Strona internetowa:

<http://www.cyfronet.pl/~n1kokows/index.html>